

Az Olvasó figyelmébe ajánljuk a Fifti-Fifti programról a Tanító c. szaklapban 1991. február és május között megjelent cikksorozatot.

CSÓSZI SÁNDORNÉ

Természetismereti szakértői tanfolyam

a Budapesti Tanítóképző Főiskolán

Korunk pedagógusai és diákjai olyan kihívásoknak vannak kitéve, illetve olyan változásokat élnek meg napjaink iskoláiban, melyek jó néhány évvel ezelőtt már jelentkeztek, de még egy-két éve sem voltak a mostanihoz hasonló súlyú és jelentőségű hatással a különböző iskolatípusokban folyó nevelő-oktató munkára.

Gondoljunk a magyar közoktatásban napjainkban végbemenő átalakulásokra, változásokra, mint például a merev struktúrák, a mindenki számára egyformán kötelező központi tanterv, tantárgyi rendszer lebomlása, megszűnése. Ezek egyrészt új lehetőségeket jelentenek a tanítók, tanárok számára, de elvárásokat is támasztanak velük szemben. Lehetőséget a nevelési és oktatási feladatok végzésekor saját pedagógiai elgondolásaik érvényesítésére, elvárást a döntési, választási helyzetek helyes megoldását illetően.

Mindehhez a pedagógusoknak alapos szakmai felkészültséggel, új szemléletű gondolkodással, nagyfokú önállósággal és felelősségtudattal kell rendelkezniük, melyek kialakításában a képző intézményeknek, vagyis a felsőoktatásnak kiemelt szerepe és felelőssége van.

Itt van például a környezet pusztulásának az emberi létet is veszélyeztető reális volta. Annak érdekében, hogy a szükséges teendőket minél többen megismerjék és megértsek, hogy a „fenntartható fejlődés”, „fenntartható élet” fogalma által megkívánt módon megváltozzon az emberek gondolkodása, értékrendje, életvitele, viselkedéskultúrája, szükséges, hogy minden oktatási intézmény megtervezze, megszervezze és működtesse a maga sajátos viszonyaira épülő környezeti nevelési és oktatási struktúráját. Ez azonban csak akkor valósul meg eredményesen és hatékonyan, ha a pedagógusok személyes példamutatásra, megfelelő szaktárgyi ismeretekre és módszertani kultúrára épülő, az életkori sajátosságokat figyelembevevő, képesség- és készségfejlesztő, tudat- és magatartásformáló nevelő-oktató munkára képesek.

Egyetértve azzal, hogy környezeti nevelés bármely életkorban, bármely műveltségi területhez kapcsolódóan lehetséges és szükséges, hangsúlyozni kell a fejlesztés folyamatjellegét és ki kell emelni a természettudományi terület meghatározó szerepét. Világosan látni kell, hogy a fejlett környezetkultúra korszerű természettudományos alapok nélkül elképzelhetetlen. Ebből viszont az következik, hogy az életkori sajátosságokat hangsúlyosan figyelembevevő és annak megfelelő természettudományos nevelés, oktatás egyben környezeti nevelést is jelent, de nem azonos azzal. Az ismeret, a tudomány, a környezeti nevelésnek csak egyik tényezője, amit tudni kell alkalmazni a mindennapi életben a problémák felismerésére, megoldására és megelőzésére.

Ha tehát helyesen értelmezzük a természettudományok tanulásának előkészítését és alapozását, ha a fejlesztési feladatokat a szóbanforgó szakterületre helyesen határozzuk meg, ha mindehhez megfelelő tananyagot választunk, akkor nevezhetjük bárhogy a tantárgyat, melynek keretei között feladatunkat végezzük, az a 6-10 éves korú gyermekek számára az őket körülvevő világnak tevékeny, saját tapasztalatokra épülő, érzelmekkel

átítatott megismerését, a helyes szokások és viselkedési formák elsajátítását fogja jelenteni.

A Budapesti Tanítóképző Főiskola Természettudományi Tanszékén az elmúlt évek tanterv- és tantárgyfejlesztő tevékenységét az előzőekben összefoglalt gondolatok alapján végeztük. Az így kialakított tantárgycsoport cél-, feladat- és követelményrendszere, struktúrája és tartalma magában hordja a lehetőséget arra, hogy főiskolánkról a természet és környezet ismeretére, értésére és védelmére sokoldalúan felkészített, fejlett környezetkultúrával bíró, a 6-10 éves gyermekek fejlesztési feladatait helyesen értelmező, módszertanilag jól felkészült tanítók kerüljenek ki.

Feladatunknak éreztük és érezzük ugyanakkor, hogy segítséget adjunk a gyakorlatban már több éve dolgozó tanítóknak is, akik – attól függően, hogy mikor szerezték diplomájukat –, más szemléletű és tartalmú természettudományos képzésben részesültek, vagy egyáltalában kimaradtak az ilyenfajta felkészítésből. Ezért teszünk mindig szívesen eleget azoknak a felkéréseknek, melyek külső intézmények, iskolák által szervezett tanfolyamok és továbbképzések keretei között alkalmat adnak a gyakorló tanítókkal való találkozásokra és a 6-10 éves korosztály természettudományi, környezetvédelmi nevelésével-oktatásával kapcsolatos szakismereti és módszertani kérdések tárgyalására és tisztázására.

Ezért indítottunk az 1988-89-es tanévtől és indítunk rendszeresen – az igények és anyagi feltételek függvényében – a tanítói intenzív diploma-megújító továbbképzés keretei között választható jelleggel környezetismeret stúdiumot. A továbbképzés célját, feladatait, tartalmát a társadalom elvárásainak és a közoktatás igényeinek megfelelően alakítottuk. Ezt bizonyítja, hogy az 1988-89-es tanévben indított továbbképzésünkkel az alsó tagozatos környezetismeret tantárgy tanításával kapcsolatos problémák megoldásához, illetve annak a szemléletmódnak a terjesztéséhez kívántuk hozzájárulni, mely a természet megismerésében a gyermek tapasztalatszerzését tekinti elsődlegesnek. Ezért a képzésben arra törekedtünk, hogy sor kerüljön az 1988-ban elkészült módosított tananyag és követelményrendszer értelmezésére, a szaktárgyi ismeretek felelevenítésére, elmélyítésére, pontosítására és bővítésére, a környezetismeret tantárgy tanulásához szükséges tanulói ismeretszerző, kutató módszerek és ehhez kapcsolódó tanítói feladatok elméleti és gyakorlati feldolgozására.

A Fővárosi Pedagógiai Intézettel való jó szakmai együttműködésünk az alapképzés és továbbképzés tartalmának összehangolása céljából hosszú évekre nyúlik vissza. Ennek bizonyítéka az az 1991/92-es és az 1992/93-as tanévekben indított közös továbbképzési program, melyet „Természetismereti szakértői tanfolyam” címmel szerveztünk.

A tanfolyam koncepcióját és tematikáját a két intézmény közösen alakította ki. Ebben az időszakban a Nemzeti Alaptantervvel kapcsolatos munkálatok már olyan stádiumban voltak, hogy sejteni engedték a közoktatás területén bekövetkező változások irányvonalait, az elemi szint kezdő szakaszának fejlesztési feladatait, illetve a pedagógusokkal szemben támasztott új elvárásokat.

Ezeket figyelembe véve a tanfolyam olyan képzést kívánt nyújtani, melynek eredményeként a résztvevőkben kialakulhatott a kisiskolások korszerű természettudományos neveléséhez szükséges helyes szemléletmód és gondolkodás, illetve ami a lehetőség szintjén felkészítette őket a szakmai és módszertani segítségnyújtásra, hatékony módszertani eljárások bemutatására, továbbképzések szervezésére, helyi tantervek kidolgozására.

Ennek érdekében feldolgozásra kerültek a természettudományos ismeretszerzés folyamatában funkcionáló módszerek (megfigyelés, leírás, összehasonlítás, csoportosítás, mérés, kísérletezés), a módszerek tevékenységek formájában történő alkalmazásával fejleszthető tanulói képességek és szokások (megfigyelő, leíró, azonosító és megkülönböztető, mérési technika, kísérletezéshez szükséges szokások), a fejlesztés során eszköz szerepet betöltő ismeretanyag kiválasztásának szempontjai, az ismeretanyag lehetséges tartalma és lehetséges szintje az egyes fejlesztési szakaszokban. Mindez tevékenységorientált formában, a jelenségek közötti összefüggések felismertetésével és magyarázatával valósult meg.

A tanfolyam befejezéseként a hallgatók záródolgozatot írtak, melynek eredményétől függően igazolást kaptak arról, hogy a természettudományos nevelés terén szakértői feladatok ellátására alkalmasak. A tanfolyamot a résztvevő tanítók mindegyike eredményesen elvégezte, melyről dolgozataik színvonala tesz tanúbizonyságot.

Munkánkat, lehetőségeinket nem tekintjük befejezettnek. Ezt bizonyítja, hogy az 1994/95. évi intenzív tanítói továbbképzés keretein belül két programot is meghirdettünk.

„A környezetüket ismerő, szerető és védő kisiskolások nevelése természetismeret órákon” című tanfolyam olyan képzést kíván nyújtani, melynek során a résztvevőknek alkalma nyílik:

– azoknak a lehetőségeknek a feltárására és megismerésére, melyek a természettudományos szaktantárgyak tanulását előkészítő és alapozó természettudományos nevelés keretein belül adódnak a környezeti nevelésre;

– a közoktatás igényeinek megfelelően a környezeti adottságokat figyelembevevő, úgynevezett helyi (alternatív) természetismereti tantárgyi programok összeállítására;

– a szakmai ismeretek és a tananyag feldolgozása módszereinek elméleti és gyakorlati feldolgozására.

A „Növénytani, állattani, természetföldrajzi és ökológiai ismeretek alkotó alkalmazása az általános iskola kezdő szakaszában” című továbbképzés keretein belül áttekintést kapnak a környezet- és természetvédelmi neveléshez szükséges ismeretekről tevékenységorientált formában. A foglalkozásokat tanulmányi kirándulások és terepgyakorlatok egészítik ki, ahol morfológiai, rendszertani, természetföldrajzi és ökológiai ismeretek alkalmazásának gyakorlására kerül sor.

JEGYZET

Victor András: A környezeti nevelés szaktárgyi megalapozása hazánkban, egy nemzetközi vizsgálat tükrében. (Környezeti nevelés és biológiatanítás hazánkban (1970-1990)) IUCN Magyar Nemzeti Nevelési Bizottság 1991. 5-12. p.

Földünkért. Az élet fenntartásának stratégiája: Az IUCN, az UNEP és WWF közös kiadása alapján. KTM 1991.

Környezeti nevelés követelményrendszere. Összeállította a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Elnöksége, Közgyűlése és a KTM 1992.

VÉGHÉLYI JÓZSEFNÉ

Egy új tantárgy kisiskolásoknak – a környezetkultúra

1993-ban új alternatív tantárgyat engedélyezett a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (eng.sz.: 47079/1993.X.) „Környezetkultúra” néven az általános iskola 1-4. osztálya számára. A tantárgy gondolatának csírája még 1980-ban fogalmazódott meg egy pályázat kapcsán, amelyet Az építészeti kultúra terjesztése témában írt ki többek között a Magyar Építőművészek Szövetsége és az Országos Pedagógiai Intézet.

A tantárgy középpontjában az épített környezet, az ember által átalakított természet megismertetése áll. Ebbe a környezetbe tágabb értelemben minden beletartozik, amit az ember hozott létre: az épületeken, építményeken kívül a tárgyak és a „műtárgyak” is, a települések részei és egésze, sőt a még nagyobb léptékű regionális összefüggések is.